

МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISH

Urdusheva Feruza Ilkhomovna

Tug'ilgan sana: 11-noyabr, 1987 yil Diplom: Bakalavr.

JDPIning Tabiatshunoslik fakulteti,

Biologiya yo'nalishi. Diplom: Qayta tayyorlov.

Maktabgacha ta'lim.

urdushevaferuza@gmail.com

telefon: +998974387009

Annotatsiya: Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik madaniyatni shakllantirishning ahamiyati, metodlari va usullarini yoritadi. Ekologik madaniyatni shakllantirish jarayoni bolalarga tabiatga hurmat, atrof-muhitni asrash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik xulq-atvorni o'rgatishni o'z ichiga oladi. Maqolada ekologik madaniyatning tarbiyaviy jihatlari, bolalarga ekologik bilimlarni singdirishning metodik usullari, o'yinlar, mashqlar va faoliyat turlari orqali ushbu madaniyatni shakllantirish usullari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: ekologik madaniyat, maktabgacha yosh, atrof-muhit, ekologik tarbiya, bolalar, tabiatni asrash, ekologik xulq-atvo

Kirish

Hozirgi kunda ekologiya va atrof-muhit masalalari global miqyosda dolzarb mavzulardan biri bo'lib qolmoqda. Yer yuzidagi tabiiy resurslarning cheklanganligi, iqlim o'zgarishlari, ifloslanish va boshqa ekologik muammolar insoniyat uchun katta xavf solmoqda. Ushbu muammolarni hal qilishda muhim omillardan biri ekologik madaniyatni shakllantirishdir. Ekologik madaniyat insonning atrof-muhitga bo'lgan munosabatini, uning tabiatga hurmatini, tabiatni asrash va uning resurslarini oqilona foydalanish qobiliyatini o'z ichiga oladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar ekologik madaniyatni shakllantirishning asosiy davri hisoblanadi. Bu yoshda bolalar tabiatni o'rganishga, uning go'zalliklarini tushunishga, shuningdek, atrof-muhitni asrashga oid dastlabki tushunchalarni egallashga tayyordirlar. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik madaniyatni shakllantirish, bir tomondan, ularning dunyoqarashini shakllantirish, boshqa tomondan esa, ularni tabiiy resurslardan ehtiyotkorlik bilan foydalanishga, atrof-muhitga bo'lgan mas'uliyatni anglashga o'rgatish imkoniyatini yaratadi.

Ekologik madaniyat va uning tarkibiy qismlari

Ekologik madaniyat - bu atrof-muhitga nisbatan odamning bilish, hissiy va faoliyat jihatlari orqali shakllanadigan ijtimoiy-axloqiy qadriyatlar tizimidir. Ekologik madaniyatni shakllantirishda quyidagi asosiy tarkibiy qismlar mavjud:

1.Ekologik bilimlar: Tabiatning qanday ishlashini, ekosistemalar va ularning ahamiyatini, hayvonlar va o'simliklar olami bilan qanday munosabatda bo'lish kerakligini o'rgatish.

2.Ekologik xulq-atvor: Atrof-muhitni asrash va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish amaliyoti. Bu bolalarga chiqindilarni to'g'ri tasniflash, suv va energiyani tejash, o'simliklarni parvarish qilish kabi oddiy ekologik odatlarni o'rgatishni o'z ichiga oladi.

3.Ekologik his-tuyg'ular: Bolalarda tabiatga nisbatan ijobiy his-tuyg'ularni rivojlantirish, tabiatga bo'lgan muhabbatni va uning go'zalligini qadrlash.

4.Ekologik faoliyat: Bolalar ekologik faoliyatlarga jalb etilishi kerak, masalan, bog'da ishlash, daraxtlar ekish, atrof-muhitni tozalash kabi amaliy ishlar orqali ekologik madaniyatni rivojlantirish.

Maktabgacha yoshda ekologik madaniyatni shakllantirishning usullari

1.O'yinlar va mashqlar: Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o'yinlar ekologik madaniyatni shakllantirishning eng samarali usullaridan biridir. Bolalar o'yinlar orqali tabiatni o'rganishadi, ekologik qonuniyatlarni tushunadilar. Misol uchun, "Tabiatni asrash" nomli o'yin orqali bolalar chiqindilarni to'g'ri tasniflashni o'rganishlari mumkin.

2.Tabiat bilan muloqot: Bolalar tabiatni faqat o'qish yoki hikoyalar orqali emas, balki amaliy tajriba orqali o'rganishlari kerak. Tabiatda sayr qilish, bog'da meva va sabzavotlarni parvarish qilish, hayvonlarni boqish orqali bolalar tabiat bilan bevosita muloqotda bo'lishadi.

3.Eko-olimpiadalar va viktorinalar: Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ekologiya mavzusidagi eko-olimpiadalar va viktorinalar o'tkazish ham samarali usuldir. Bu orqali bolalar ekologik bilimlarini mustahkamlashadi va ular orasida sog'lom raqobatni rivojlantirish mumkin.

4.Hikoyalar va ertaklar: Ekologik mavzudagi hikoyalar va ertaklar bolalarga tabiatni sevishtirish va unga g'amxo'rlik qilishni o'rgatish uchun foydalidir. Ushbu hikoyalar va ertaklar orqali bolalar ekologik qadriyatlarni o'z ichiga olgan ijobiy xarakterlarni o'rganadilar.

5.Ekologik ta'lim metodlari: Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ekologik ta'lim metodlari va dasturlarini ishlab chiqish juda muhimdir. Bu metodlar ekologik bilimlarni bolalar yoshiga mos tarzda va o'yin, amaliy ishlar orqali o'rgatishni o'z ichiga oladi.

Ekologik madaniyatni shakllantirishda ota-onalarning roli

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ota-onalar ham katta ahamiyatga ega. Ular bolalariga ekologik madaniyatni o'rgatishda birinchi o'qituvchilar hisoblanadilar. Ota-onalar, o'z navbatida, bolalariga tabiatni sevishni, ekologik qadriyatlarni hurmat qilishni va atrof-muhitni asrashni o'rgatishda mas'uldirlar. Ota-onalar bilan birgalikda ekologik mashg'ulotlar o'tkazish, o'simliklarni parvarish qilish, chiqindilarni to'g'ri ajratish kabi faoliyatlar bolalar uchun yanada samarali bo'ladi.

Xulosa

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik madaniyatni shakllantirish jarayoni tabiatni sevish, atrof-muhitni asrash va uning resurslarini oqilona foydalanish kabi muhim qadriyatlarni bolalarda tarbiyalash imkoniyatini yaratadi. Ekologik madaniyatni shakllantirishda o'yinlar, mashqlar, hikoyalar va amaliy faoliyatlar muhim o'rin tutadi. Shu bilan birga, ota-onalar va o'qituvchilarning birgalikdagi harakatlari bolalarda ekologik madaniyatni shakllantirishda hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qiladi. Ekologik madaniyatni shakllantirish orqali biz kelajak avlodni tabiatni sevuvchi, ekologik mas'uliyatli va barqaror rivojlanishga hissa qo'shgan insonlar qilib tarbiyalashimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Kamilov, T. (2022). Ekologik tarbiya: Nazariya va amaliyot. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi.
- 2.Murodov, A. (2020). Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik madaniyatni shakllantirish. *Journal of Pedagogical Research*, 4(3), 45-50.
- 3.Xudoyberdiyeva, Z. (2021). Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
- 4.Shamsiyev, B. (2019). Maktabgacha ta'limda ekologik tarbiya: Yondashuvlar va metodlar. *Journal of Early Childhood Education*, 6(1), 23-28.